

Colom, Català

Lo tema es tan seductor per a los fills de nostra terra com interessant per a los historiadors de tot lo mon. No pot menys de serho tractantse d'un home que realisà un fet que ha produït un cambi tan gran en la història de la humanitat.

Lo descobridor d'Amèrica no tenia ni nom segur, ni patria certa. Li deyan Colom, Colomo, Colón, Coulomb, Colombo, Columbus. Ab tots aquestos noms se'l veu designat en los documents del segle XV y començaments del XVI. Després, la importància y'l predomini de la llengua castellana li assignà definitivament lo de Colón. La seva pàtria se deya que era Gènova. Potser que ho fos ab las ideas de aquell temps. Pot ben ser que com altres navegants de naixensa catalana se digués de nació genovesa. De la mateixa manera que ho feyan los primers impressors de Catalunya, Rosembach per exemple que posava en los colofons dels seus llibres: *Johan Rosembach, fill d'Heidelberg, de nació catalana*. La terra d'adopeió tenia allavors més importància que'l lloch de naixensa.

Lo tarragonés Girava en la seva *Cosmografia* impresa a Milà en 1565 al calificar-lo de *gran marí mediocre cosmògraf*, li diu genovés. Pero ja antes de que sortís lo senyor de la Riega, en 1898, volent demostrar que era fill de Galicia, ja's duptava que fos genovés, per més que ho diguessin aixís tots los manuals de Història d'Espanya copiantho los uns dels altres. Son numerosos los llibres sobre'l lloch de naixensa de Colom anteriors a las conferències del senyor Riega, malgrat que'l diari "A B C" diguís lo contrari, afirmant que antes del senyor Riega ningú dubtava que Colom fos genovés. No cal més que obrir la *Bibliografia Colombina*, publicada per l'Academia de la Historia en 1892, y's veurà la menció de 62 llibres en que's fà a Colom fill de Gènova, de Plasencia, de Cuccaro, de Albisola, de Calvi (Còrcega), de Savona, de Fransa, de Inglaterra, de Portugal, de Irlanda.

Pero avuy que la història no's fà copiantse los uns als altres, sino regirant arxius y reflexionant, ha sortit l'historiador peruà D. Lluís Ulloa y ha plantejat y casi resolt la tèsis de que Colom es de origen català.

Al temps del descobriment los primers documents trets a colació per lo senyor Ulloa, li deyan Colom.

Trobà lo senyor Ulloa que hi havia un navegant y un cosmògraf, que naturalment, també devia ser navegant, que portava l'apellido Colom. No's te noticia de cap que s'anomenés *Colón*.

Una carta del descobridor, escrita en castellà dirigida a Lluís de Sant Angel escrivà de ració (lo mestre racional equivalia al ministre d'Hisenda d'avuy) impresa a Barcelona, se diu y es probable, casi segur, en 1493, porta al seu peu lo nom *Colom*. També diu Colom la mateixa carta traduïda al llatí de la qual lo senyor Ulloa va citar tres edicions del any 1493. La mateixa carta, però ab destinatari diferent perque està adreçada a Gabriel Sanchiz, també escrivà de ració, impresa en diversos llochs en lo segle XV, també porta Colom.

La carta de Colom a Sant Angel impresa en català existia en la Biblioteca de Ferran Colom, lo fill del almirant, avuy Biblioteca Colombina y propietat del Capítol Catedral de Sevilla. Aquesta carta ara no's troba, però consta en lo catàlech de la Biblioteca fet per lo mateix Ferran Colom. Es natural que fos lo text original y imprés a Barcelona, text del qual se feren las traduccions castellana y llatina.

La impressió castellana de Barcelona se considerava de Rosembach. Lo bibliograf alemany Conrat Haebler la atribueix a Posa, fundat en lo dibuix de la lletra, que dista molt de ser una guia segura. Per lo caràcter general de la impressió, que es un element millor de judici, no sembla pas de Posa, que era més pulcre en las obras sortidas del seu taller y es més aviat atribuible a Rosembach.

D'aquesta impressió no se'n coneix més que un exemplar descobert en 1889 en la llibreria *Maisonneuve de París*, entre uns papers procedents d'Espanya, que es avuy a la *Lenox Library* de Nova York. Se'n feren en lo sigle XIX dos reproduccions, una a París en 1889, y altra a Londres en 1891. Es potser més neta la de París però la de Londres es més interessant perque porta la noticia de la troballa y un anàlisis y comentari en que's fan notar los catalanismes que s'hi troban.

Aquesta última reproducció està actualment esposada a nostre CENTRE DE LECTURA ahont tothom pot veure lo nom imprés que diu *Colom*.

Una segona impressió de la mateixa carta que'l senyor Haebler creu impresa a Valladolid per Giralt y Planes en 1497, y'l senyor Ulloa ab més bon encert en 1493, sense dir ahont, ja porta lo nom castellanisat Colón. D'aquesta impressió no se'n coneix tampoc més que un sol exemplar que's conserva a la Biblioteca Ambrosiana de Milà y sobre ella publica un article y un facsimil del derrer full lo senyor Haebler en la *Bibliographie Moderne* de París.

Parla lo senyor Ulloa en afirmació de la seva tassis del paper usat per Colom en alguna de las sevas cartas, en lo que s'hi veu una filigrana representant un colom. Es aquesta una marca ja vista en papers des dels primers anys del sigle XV (1402) y per lo tant molt anterior a Colom, que escriuria ab lo paper que trobaria al mercat. Encara no havia vingut lo temps de fer fabricar un paper ab senyal personal. No crech per lo tant que se'n pugui treure cap conseqüencia per a fixar lo nom del gran navegant. A més tan lo nom de Coulomb com lo de Colombo s'avenen també ab la marca o armas parlants en que hi hagi un colom.

L'historiador peruà atribueix lo fet d'amagar Colom lo seu origen català a la sospita de que hagués figurat en la guerra de Catalunya contra Joan II entre los enemics del rey. Lo president de la Acadèmia de Bonas Lletres de Barcelona senyor Carreras y Candi poseheix y ha fet públich un important document del que resulta que un *Colom, corsari, combaté unas naus del Comte de Prades* partidari del rey.

Això confirma la sospita del sagàs historiador y explica perque Colom al concebir la seva gran empresa, la someté primer als reys de Fransa, Inglaterra y Portugal y sols en un derrer terme a Castella, en temps en que la marina catalana era encara la primera del mon y la que posehia millors cartografs.

També explica Ulloa per la mateixa rahó, que sent Colom noble deixés lo seu escut de família y adoptés lo que li concediren los reys. No està probat que Colom fos noble. No consta en cap lloch, ni se que figurí en cap nobiliari de la època. No n'hi ha

prou ab que l'escut de uns Colom se veji en algun armorial, perque tenir dret a us de blasó no presuposa ser noble. Usaven blasó, a més dels nobles, los ciutadans honrats que tenian privilegi militar y'ls ciutadans que sense cap d'aquestos títols desempenyaven un càrrech que fes necessari o convenient l'us d'un segell. També tenian dret a blasó, considerats y equiparats als nobles, los doctors en lleys y'ls doctors en medicina.

Cambiar d'escut ha sigut cosa, sino general, freqüent. En las guerras de Catalunya dels temps de Felip IV foren alguns los que deixaren l'escut familiar, de vegadas immemorial, per un altre concedit per lo rey de Fransa com a comte de Barcelona, y, fins després de la guerra, per un de concedit per lo propi Felip IV, en la pluja de mercès que caygué sobre lo Principat deguda a la inegable magnanimitat del rey.

Y precisament un dels grans conquistadors d'Amèrica, per a anar als temps de Colom, lo gran Hernàn Cortés de Monroy y Pizarro, cambià el seu escut de familia per a adoptar lo concedit per l'emperador. Portava Cortés escartellat: 1.r y 4.t de güella y una torre d'or; 2.n y 3.r vays de punta, y al centre un escudet del que parlaré un altre dia y que li provenia de més lluny. Després de la concessió de Carles V portà també escartellat: 1.r d'or y una àliga de sabba coronada d'or; 2.n de sabba y 3 coronas d'or; 3.r de güella y un lleó d'or y 4.t d'atzur y una ciutat d'argent (símbol de Mejich) y sobre'l tot lo mateix escudet del seu vell escut.

Y no fou sols Cortés, també altres dels conquistadors cambiaren l'escut de familia per altres de concedits per l'emperador.

En el *Nobiliario de Conquistadores* de Indias, publicat per la Societat de Bibliofils espanyols se'n poden veure més de una dotzena, que cambiaren un blasó simple y secular per un altre fresch y complicat de difícil dibuixar.

Cortés era fill d'Estremadura però descendent d'Aragó per linea paterna. Corria per sas venas sanch catalana, y de las més ilustres, com me propono demostrar en un article pròxim.

Y tornem a Colom.

Lo CENTRE DE LECTURA que no devia restar indiferent devant de la qüestió de la patria de Colom, ha demanat al ilustre historiador peruà que vingués a Reus a donar una conferència. La precisió absoluta en que's trobava lo senyor Ulloa de retornar a París, li ha impedit venir ara, però ha promés ferho dintre dos o tres mesos. La seva conferència no haurà perdut ni la oportunitat ni l'interès, perquè, mentrestant, recullirà més noticias y haurà vist més documents que vindran a reforçar la catalanitat, de Colom, y potses a revelar lo poble de la seva naturalesa, que deu ser o un de les costas catalanas o un de las costas baleariques perquè casi unicament de las costas sortian los mariners.

De Colom que no tenia ni nom ni pàtria, tampoch se sab de cert ahont està enterrat perquè hi ha dos sepulcres que pretenen guardar los seus ossos, un al vell y un altre al nou mon. Sevilla y Santo Domingo se disputan lo favor de conservar las sevas cendras. Si son a Sevilla es lo quart lloch ahont reposa perque primer foren a Espanya després a Santo Domingo, després a la Habana y finalment a Sevilla.

Reus, maig de 1927.

P. F. de R.